

**ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ІНЖЕНЕРА
ЗАСОБАМИ ВИВЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН**

У статті розглянуто проблему подолання технологічних підходів в процесі виховання студентів технічних вузів засобами формування культурологічної компетентності студентів. Наголошено, що студентам технічних вузів варто вивчати не тільки точні предмети, але й гуманітарні. Тому необхідно, щоб гуманітарні предмети були включені в програми вищих технічних закладів. Крім того, майбутні інженери повинні відвідувати театри, художні галереї, концерти і т. д. Таким чином, вони формуватимуть свою культурологічну компетенцію.

Постановка проблеми. Кризовий стан вищого закладу освіти характерний для "застійного" періоду, років деградації й розпаду, коли технічний заклад освіти функціонував у значному відриві від реальних запитів суспільства; лише в останні роки вища технічна школа розпочала підготовку фахівців сучасних, інноваційних спеціальностей з урахуванням реалій сьогодення, розвитку науки, техніки й культури. Культурологічний підхід до організації освітнього процесу у вищому технічному навчальному закладі на початку третього тисячоліття розглядається на базі єдності широких фундаментальних і глибоких систематизованих спеціальних знань. Він спрямований на оволодіння основами економічної, правової, політичної, естетичної, екологічної, професійної культури, бачення перспектив розвитку різних галузей знань, навичок наукової організації дослідження і впровадження їх у свою майбутню професійно-творчу діяльність, яку повинна вирізняти гармонія, краса, досконалість, справедливість, доцільність.

А. Бахтін стверджував, що "три галузі людської культури – наука, мистецтво й життя – набувають єдності лише в особистості" [1].

Сьогодні проблема подолання технократичного підходу до процесу навчання і виховання майбутнього інженера гостро відчувається в багатьох вищих технічних навчальних закладах. Розвиток суспільства та громадських відносин свідчить, що вища освіта повинна готувати майбутнього інженера до виконання як професійних, так і культурних функцій. Саме структура й функції майбутньої інженерно-технічної діяльності визначають основні напрями культурологічної підготовки майбутніх інженерів-енергетиків у процесі викладання гуманітарних дисциплін. Модернізація вищої освіти пов'язана не тільки з підвищенням якості освіти, але й з необхідністю ускладнення змісту виховання, акцентування уваги на культурологічних виховних аспектах як пріоритетних в освітній діяльності. Культура як духовний зміст і сутність людського життя повинна стати істотним змістом державної освітньої політики, що спрямована на створення нової цивілізації і культури життя (Д. Чернілевський) [2].

У сучасній концепції вищої освіти містяться два положення, що мають відношення до формування культурологічної компетентності особистості: гуманізація та гуманітаризація освіти. Відповідно до першого положення припускається збільшення навчальних годин на дисципліни, пов'язані з підвищенням загальної культури особистості: підключення необхідних для цього компонентів в усі цикли предметів та їх перегляд в одному напрямі, створення неформальної сфери освіти з гуманітаризованим змістом.

Згідно з другим положенням, гуманізація освіти (за Є. Ляховичем) означає глобалізацію в трансляції культур. При цьому способи і зміст трансляції повинні бути зорієнтовані на сучасне досягнення загальнолюдської духовності, інтелекту й моральності. У свою чергу, соціалізація людини в межах загальноосвітнього процесу повинна бути спрямована на пошук і реалізацію нових способів розкриття і формування його індивідуальних можливостей [3].

Аналіз останніх досліджень. Проблемою культурно-інженерної підготовки майбутніх спеціалістів займалися такі вітчизняні діячі інженерної школи як В. Вернадський, С. Войслав, В. Гринивицький, М. Жуковський, Д. Зернов, В. Кирпичов, А. Коновалов, Д. Менделєєв, В. Олександров, Н. Петров, Д. Рябушинський та ін. Відомі діячі зазначали, що у майбутнього спеціаліста повинна бути розвинена здібність "переходити" від одного виду техніки й технології до іншого, схильність до технічної творчості, образотворчої та наукової фантазії.

Проблема культурологічної підготовки майбутнього інженера, або так званої креативної підготовки, розроблялася багатьма вченими, зокрема, І. Лакатосом, Д. Пойя. На необхідність культурно-творчого виховання спеціаліста неодноразово вказував П. Капіца, який був за фахом інженером і вся діяльність якого є яскравим прикладом реалізації високої творчої культури.

Ця проблема розглядається також у теоретичних працях В. Відгофа, Г. Гуна, Т. Завершинської, Г. Квасова, А. Комарової, М. Короткова, Л. Попова, у дослідженнях О. Карпуніної, Н. Кильдишової, О. Коротковського, А. Нікітіна, А. Радзявічюса, Т. Синьської, методологічних статтях Л. Кадцина, Н. Крилової, О. Половинкина.

Проблемі гуманізації навчання студентів технічного фаху в процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу присвятили свої дослідження І. Ковалинська, О. Коломієць, А. Кочубей, С. Цимбрило та ін.

Значна кількість провідних спеціалістів досліджували проблеми технічної освіти (В. Данилова, А. Литвин, С. Операйло, О. Русанова, П. Стефаненко). Проблему ціннісних орієнтацій на творчу самореалізацію спеціаліста висвітлено у працях С. Гончаренка. Загальнолюдські, національно орієнтовані цінності та цінності сучасного світу досліджено у роботах В. Бабака, Є. Лузік. Наукові засади організації виховної роботи обґрунтовані у дослідженнях відомих учених В. Андрушенка, Ю. Бабанського, І. Беґа, І. Зязюна, А. Капської, С. Карпенчук, О. Кондратюк, Б. Ліхачова, Н. Нічкало, С. Сисоєвої, Д. Чернілевського та інших. Модель розвитку особистості в контексті культури розглядається в працях Є. Бондаревської, В. Зінченка, С. Максименко та інших.

Професійна компетентність останнім часом виявляється у центрі наукової уваги багатьох учених. Професіографічний підхід досліджували С. Вітвицька, О. Дубасенюк, М. Левківський та ін. Ідеї єдності людини з космосом і загальнолюдським масштабом людської діяльності, розроблені в працях філософів і вчених-мислителів: В. Вернадського, М. Федорова, П. Флоренського, К. Цюлковського, Д. Чижевського. Синергетичний підхід розглядають О. Антонова, В. Аршинов, Л. Бородкін, О. Вознюк, О. Дубасенюк, В. Іванова, С. Капіца, Є. Князева та ін.

Психологічною теорією творчості займалися А. Брушлінський, Г. Буш, Т. Кудрявцев, О. Матюшкін, В. Моляко, Я. Пономарьов, О. Тихомиров.

Невирішені питання. Існують протиріччя, характерні для процесу формування культурологічної компетентності майбутнього спеціаліста в сучасній вищій технічній школі, а саме неузгодженість між:

- професійною і загальнокультурною підготовкою майбутніх спеціалістів;
- емоційним й інтелектуальним розвитком студентів;
- споживацькими принципами і творчими установками відносно життя і культури;
- можливостями вищих навчальних закладів залучати молодь до високих зразків культури.

Мета даної статті полягає у дослідженні процесу створення тих чинників, які є необхідними для побудови системи освіти майбутніх інженерів, поєднуючи освітній процес з культурологічною підготовкою студентів, чинників, що є необхідними для формування культурологічної підготовки майбутніх інженерів.

Пам'ятаючи, що кваліфікований працівник – це не лише фахівець своєї справи, а й культурно обізнана особистість, у технічних ВНЗ потрібно проводити багато позааудиторних заходів. Позааудиторна робота є найбільш ефективною. Особливо гостро постає питання формування культурологічної компетентності у вищих технічних навчальних закладах. Молодь, яка вступає в технічний ВНЗ, звичайно, має відповідний багаж деяких культурологічних знань, але, на жаль, загальноосвітні заклади не надають достатньої культурологічної освіти. Студент, під час навчання у вищому технічному закладі, завдяки специфіці ВНЗ, має недостатній доступ до культурологічних знань. Тому одне з основних завдань викладачів культурологічних дисциплін – віднайти правильний підхід у процесі навчання, шукати нові технології навчання. Процес навчання дисциплін даного напрямку не повинен обмежуватися лише поясненням, яке запам'ятовується чи записується студентом – це має бути і розумова, креативна робота студента, активна робота на заняттях, зацікавленість викладеним матеріалом.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні як загальна проблема підготовки спеціалістів технічного профілю у вищих навчальних закладах виступає пошук шляхів удосконалення інженерної освіти, які повинні відповідати всім вимогам ХХІ століття. Зв'язок проблеми з найбільш важливими науковими та практичними завданнями зумовлений тим, що від рівня інженерної освіти залежить характер загального виробництва та благополуччя населення країни.

Важливими у формуванні культурологічної компетентності є перегляди творів української класики, адже примусити прочитати той чи інший твір студента, який намагається опанувати технічну спеціальність практично неможливо і сприйняття прочитаного не буде мати бажаного ефекту. Якщо науково-теоретичне мислення, проникаючи глибоко в суть об'єкта, що вивчається, водночас відокремлює людину від безпосередньої дійсності, то мистецтво зближує її з цією дійсністю. Художній образ зберігає конкретність чуттєвих властивостей і ознак об'єкта, який пізнає.

На думку Лесі Українки, мистецтво, а не наука, вчить нас сприймати і відображати навколишній світ з об'єктивно притаманними йому конкретно чуттєвими ознаками і властивостями, оцінювати цей світ у відповідності з характером його впливу на органи чуття людини. Жодна викладка, жодна наука не дають нам живого образу, який ми могли б любити або ненавидіти, благословляти або проклинати [4]. Тому написання відгуків і рецензій на переглянутий спектакль, добровільне відвідання театру має не лише педагогічний вплив але й культурологічний, розвиваючи творчу уяву, студент намагається оцінити постановку зі сторони свого бачення.

Театральне мистецтво безпосередньо має значний вплив і є одним із засобів формування культурологічної компетентності студентів технічних ВНЗ, сприяє розвитку їхньої творчої уяви, залучає до високого мистецтва. Процес формування компетентного фахівця є однією з основних проблем

педагогіки. Тому практичні роботи, над якими працюють студенти, аналізуючи переглянутий твір, допомагають висловлювати свою думку щодо того чи іншого твору чи автора, навчають бути послідовними в своїх роздумах.

Освіта як основний чинник становлення особистості спроможна вказати шляхи творчого саморозвитку особистості та найбільш сприятливі способи трансляції соціокультурного досвіду людства. Процеси самотворчості, саморозвитку неможливі поза межами культурного поля.

Висновки. Отже, однією із найбільш значущих тенденцій розвитку сучасної вищої технічної освіти в Україні є, безумовно, її гуманізація, яка передбачає докорінний перегляд цілей, завдань, змісту й методики навчально-виховного процесу. Практика вітчизняної та зарубіжної технічної освіти свідчить про те, що культурологічна підготовка майбутніх інженерів є об'єктивною необхідністю. Технічна освіта готує фахівців, які стають керівниками виробництва, розуміють завдання та сутність своєї професійної діяльності, легко орієнтуються у складних проблемних ситуаціях, здатні їх передбачити. Технічні навчальні заклади покликані сьогодні не тільки забезпечити вузькоспеціальну підготовку майбутнього інженера, але й створити сприятливі умови для гармонійного розвитку інтелектуальних, моральних, естетичних і професійних його якостей. Лише в цьому випадку ми зможемо отримати інженера з достатнім творчим потенціалом, здатного приймати самостійні рішення з найскладніших питань.

У Вінницькому національному технічному університеті в даному напрямку зроблено чимало. Предмет культурологія введено до програми навчального закладу. Велика увага відводиться предметам гуманітарного циклу – іноземним мовам, історії, філософії, загальному мовознавству. В університеті відкрито картинну галерею, працює гурток театального мистецтва. Велика робота проводиться під час кураторських годин, студенти мають можливість проявити свої творчі здібності, приймають участь у творчих вечорах, КВК, конкурсах "Містер Шарм" та "Міс ВНТУ" тощо. В процесі кураторської роботи студенти залучаються до відвідування театру, кінотеатру та виставочних залів, що має не лише педагогічний вплив, але й культурологічний, оскільки розвиваючи творчу уяву, студенти намагаються оцінити постановку зі сторони свого бачення. Протягом наступної кураторської години обов'язковим є написання відгуків і рецензій на переглянутий спектакль. З метою забезпечення не тільки вузькоспеціальної підготовки майбутнього інженера, але й створення сприятливих умов для гармонійного розвитку інтелектуальних, моральних і естетичних його якостей студентам пропонуються уроки культурології, застосовуючи інноваційні технології. Студенти мають можливість переглядати кінофільми та фрагменти спектаклів в комп'ютерних класах, а потім твори мистецтва виносяться на обговорення. Адже комп'ютер на уроці чи на кураторській годині – новина. Сама присутність комп'ютера робить урок чи виховний захід незвичним та незабутнім, а значить, запам'ятовується значна частина того, про що йшлося. Інтерес у студентів викликають яскраві малюнки, відео кліпи, голосовий супровід, що сприяє більш активному веденню дискусії під час обговорення теми. Студент більш розкуто і комфортно відчуває себе під час нетрадиційного уроку. З'являється зацікавленість у студентів, у яких неповністю сформовані навчальні навички, і тому вони включаються в загальну дискусію. Тут спрацьовує принцип раціонального поєднання знань, умінь та навичок дидактики, педагогічної психології, програмування тощо [5]. Комп'ютерна мультимедійна програма вносить певну доброзичливість в колектив академічної групи, новий розвиток отримують стосунки студент – викладач; студент – студент.

Отже, гуманістичний аспект технічної освіти дозволяє спеціалістам перебувати на високому професійному рівні та розвивати культуру своєї діяльності. Тому без повноцінної професійної, соціально-гуманітарної підготовки не може бути сучасної вищої професійної освіти. Культурологічний підхід передбачає не лише вивчення культурних текстів, а й соціокультурного контексту, в якому вони функціонують в кожний історичний період.

Підґрунтям для реалізації практичних засад взаємозв'язку освітнього простору та культури і є культурологічний підхід. Культурологічний підхід в освіті, на думку Є. Бондаревської, – це бачення освіти через призму поняття культури, тобто її розуміння як культурного процесу, що здійснюється в культурно провідному освітньому середовищі [6].

Таким чином, орієнтація на культурологічний підхід у змісті та технології навчально-виховного процесу в освітніх закладах різного рівня передбачає звернення до культурології як специфічного наукового напрямку сучасності та культурологічних предметів – складової змісту загальної та професійної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин. – М. : Мысль, 1979. – 316 с.
2. Чернилевский Д. В. Духовно-нравственные ценности образовательной системы России XXI века / Д. В. Чернилевский. – М. : РИО МГТА, 2003. – 269 с.
3. Ляхович Е. Личность и культура / Е. Ляхович // Вестник высшей школы. – 1991. – № 3. – С. 15–23.
4. Управління національною освітою в умовах становлення і розвитку української державності : матеріали Всеукр. науково-практичної конференції 28-29.10.1998 р. – К. : Правда Ярославичів, 1998. – 246 с.

5. Гуревич Р. С. Інформаційно-комунікаційні технології у навчальному процесі : [посібник для педагогічних працівників і студентів педагогічних вищих навчальних закладів] / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія. – Вінниця : "Вінниця", 2002. – 116 с.
6. Бондаревская Е. В. Ценностные основания личностно-ориентированного образования / Е. В. Бондаревская // Педагогика. – 1995. – № 4. – С. 29–36.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Bakhtin M. M. Estetika slovesnogo tvorchestva [Aesthetics of the Spoken Word] / M. M. Bakhtin. – M. : Mysl', 1979. – 316 s.
2. Chernilevskii D. V. Dukhovno-nravstvennye tsennosti obrazovatel'noi sistemy Rossii XXI veka [Moral Spiritual Values of the Educational System in Russia of the XXI Century] / D. V. Chernilevskii. – M. : RIO MGTA, 2003. – 269 s.
3. Liakhovych E. Lichnost' i kul'tura [Personality and Culture] / E. Liakhovych // Vestnik vysshei shkoly [High School Journal]. – 1991. – № 3. – S. 15–23.
4. Upravlinnia natsional'noi osvitoiu v umovakh stanovlennia i rozvytku ukrains'koi derzhavnosti [National Education Management in Terms of Ukrainian Great Power Statehood Establishment and Development] : materialy Vseukr. Naukovo-praktychnoi konferentsii 28-29.10.1998 r. – K. : Pravda Yaroslavychiv, 1998. – 2465 s.
5. Gurevych R. S. Informatsiino-komunikatsiini tekhnologii u navchal'nomu protsessi [Informational-Communicational Technologies in the Educational Process] : [posibnyk dlia pedagogichnykh pratsivnykiv i studentiv pedagogichnykh vyshchykh navchal'nykh zakladiv] / R. S. Gurevych, M. Yu. Kademiia. – Vinnytsia : "Vinnytsia", 2002. – 116 s.
6. Bondarevskaya E. V. Tsennostnye osnovaniia lichnostno-orientirovannogo obrazovaniia [Axiological Bases of the Personality Oriented Education] / E. V. Bondarevskaya // Pedagogika [Pedagogics]. – 1995. – № 4. – S. 29–36.

Матеріал надійшов до редакції 05.04. 2012 р.

Федорцова О. Г. Проблемные аспекты учебы и воспитания будущего инженера средствами изучения гуманитарных дисциплин.

В статье рассматривается проблема преодоления технологических подходов в процессе воспитания студентов технических вузов по средствам формирования культурологической компетентности студентов. В статье подчёркивается, что студентам технических вузов следует изучать не только точные предметы, но и гуманитарные, поэтому необходимо, чтобы гуманитарные предметы включались в программы высших технических заведений. Кроме того, будущие инженеры должны заниматься культурной и творческой деятельностью, посещать театры, художественные галереи, концерты и т. д. с целью формирования культурологической компетентности.

Fedorцова O. G. The Problem Aspects of Studies and Education of the Prospective Engineer by Means of Studying the Humanities.

The article deals with the problem of overcoming technological approaches in the process of bringing up students of technical higher schools by means of formation students' cultural competence. It is marked that the students of technical higher schools shouldn't study only exact subjects but also humanities. So it is necessary that the art subjects must be included in the curriculum of technical higher schools. Besides, future engineers must attend theaters, art galleries, concerts etc. to form their culturological competence.